Lada, f.d härbre, Heo, Forsen, Floda sn

Dendrokronologisk undersökning

av *Torbjörn Axelson*, oktober 2020

Den 23 oktober 2020 tog jag en serie borrprover i den lilla ladan norr om vägen över Heo väster om Forsen, 60.46635, 14.65161 (WGS 84). Ladans inre mått är 2.8m × 3.0 m. Den står på stenar av kluven granit och har ett plåttak. Den främre gaveln är nu knutad med korta skallar och sågade hak. Innanför dessa finns en rad tomma sneda enkelhak som visar att gaveln tidigare haft väggutsprång. Ovanför dessa finns blockbilade stockvarv med urtag för ett gavelloftsgolv. Detta gör det mycket sannolikt att byggnaden från början varit ett gavelhärbre. Främre väggen har dörr mot D-vägg och kan inte ha varit del av den ursprungliga byggnaden, utan måste ha tillkommit när den gjordes om till lada. Det går att urskilja tre byggnadsperioder:

Den lilla ladan var förr ett härbre på någon av gårdarna.

Knuten BC. Spår efter sädesbinge på de vända stockarna. De nedersta varven från förra sekelskiftet med sågade knutar.

AB-hörnet under taket. Här syns urtaget för gavelloftsgolvet i den understa av de två blockbilade stockarna.

Gavelhärbre utan loft ca 1753

Den ursprungliga byggnaden måste ha varit ett gavelhärbre utan gavelloft och timrat med sneda överhaksknutar och skallar med rektangulär hjässa. Den bör således ursprungligen ha varit rundtimrad. Timret i detta är fällt huvudsakligen 1751/52 och i vissa fall vintern därefter. Timringen av det ursprungliga härbret bör alltså ha påbörjats ca 1752 slutförts ca 1753. Stockar som undersökts från denna fas är D5, D6, D7, A9, C15 och C17. Åtminstone bakre röstet är alltså ursprungligt. Det främre är inte undersökt. Timret är vänt, förmodligen när den blev lada, utom i röstet. På bakre gavelns utsida finns därför spåren efter sädesbingar som alltså bör ha funnits på båda sidor.

Höjning ca 1770

Stocken D10, som inte tydligt skiljer sig från de ursprungliga visar sig vara fällt ca 1770 eller något år därefter (ytan är vittrad/skadad). Om den var nertimrad vid detta tillfälle, eller om det gjordes i samband

med takomläggning är svårt att veta. 1700-talsväggbanden verkar ha kasserats.

Gavelloft ca 1804

De översta varven är blockbilade och knutarna dubbelhaksknutar med vertikala hak. På ömse sidor finns urtag för ett gavelloftsgolv (B12 och D12). Prov ur dessa visar att båda är av torrtallar, men en annan av de blockbilade stockarna (C14), som rimligen är samtida har yttersta ring från 1803. Ca 1804 höjdes alltså härbret ytterligare två högre varv och försågs samtidigt med ett gavelloft.

Lada ca 1897-1905

När härbret blev lada byttes de tre nedersta varven på baksidan ut. Detta virke visar sig dock vara av tynande tallar som troligen varit torra när de användes. Framväggen verkar också vara av ganska illa åtgånget virke, men har i ett fall likväl yttersta årsring från 1897 men med viss blånad som bör betyda att en torrtall använts. Dendrokronologiskt kan denna period inte fastställas till mer än efter 1897. I ladan finns dock en blyertsanteckning daterad 1905, vilken inte kan ha tillkommit innan byggnaden blev lada.

Kartografi och genealogi

Före omarronderingen stod ladan på Ovanmejdan 8:34[1] och vid Storskiftet 1812 till Litt M,[2] alltså "Lindkvistes" på Handbacken. Man kunde misstänka att härbret kommer från denna gård, men ett annat f.d härbre där är tidigare daterat till ca 1763 och den genealogiska genomgång jag då gjorde visar att gården då var ny.[3] Om ladan varit härbre på den gården så måste det ha överflyttats dit från någon annan gård, i så fall mest troligt vid någon av ombyggnationerna ca 1770 eller ca 1804, men kan förmodligen lika gärna ha kommit direkt till nuvarande plats från någon annan gård. Även ladan med timmer från 1650-talet, som likaledes står på Litt M på storskiftet (dock med en heldragen gränslinje emellan), även den på kluvna granitstenar, måste ursprungligen ha kommit från en annan gård än "Lindkvistes".[4]

1. Ekonomiska kartan Björbo J133-13E1h72, 1970
2. Storskifte 20-FLO-19, 1812
3. Axelson, T: *Tvättstuga, fd härbre?, på Handbacken, Floda sn, dendrokronologisk undersökning*, 2018
4. Axelson, T: *Bastu hos Bergmans i Forsen, nyligen uppbyggd av en 1600-tals lada från Heo!*, 2007

Denna och andra dendrokronologiska studier av T. Axelson återfinns på taxelson.se/dendro/obj/

Korrelationer och mätvärden

Det ursprungliga timmret är okomplicerat att datera med måttliga till goda värden mot lokala kronologier:

```
Cybis CDendro, Algorithm: P2YrsL: Proportion of last two years growth LIMITED (2,0,T,1,2,6)
Correlations between samples in 20AB.fil and SodraDal
dated to 2005 with corr >= 0,38 and with overlap >= 68
Results sorted according to decreasing correlation coefficient values.
                  T-  Over  Skel
         Corr   Test   lap  Chi2
all...   0,69  11,40   145    35   based on 7 members
20AB09   0,58   6,37    83     2   1668-1751  A9, yta osäker
20AB01   0,56   6,70    98    12   1653-1751  D6
20AB07   0,54   5,27    68    16   1683-1751  C17
20AB06   0,50   5,85   102    10   1650-1752  C15 (RM)
20AB03   0,50   6,99   145    20   1622-1767  D10/+>2 vittrrad yta
20AB02   0,50   5,87   103     8   1640-1743  D7, vittrad yta
20AB00   0,38   3,58    78     5   1673-1751  D5 (ytan vittrad)
```

De bilade stockarna som bedöms vara från ca 1804 års ombyggnad är delvis problematiska. B12 kan inte dateras och D12 (20AB04) har till stor del murken splintved och det av splintveden som finns kvar är inte möjlig att datera. Av de 115 år som återstår till det förmoda användningstillfället kan endast ca 78 räknas men inte dateras. Den inre delen kan dateras, med en kombination av referenser:

```
Cybis CDendro, Algorithm: P2YrsL: Proportion of last two years growth LIMITED (2,0,T,1,2,6)
Correlations between best available references and 20AB04_.pos
dated to 1688 with corr >= 0,36 and with overlap >= 125
Results sorted according to decreasing correlation coefficient values.
                    T-  Over  Skel
            Corr   Test   lap  Chi2
all...      0,48   6,08   125    17   based on 6 members
Sfsn_PI     0,46   5,67   125    17   Säfsnäs socken, Dalarna, T.Axelson 2009, PISY
BumyrRel    0,41   5,03   125     8   Bumyran, Björbo + relaterade ur Södra dalarna, PISY (experimentell kro
GagnefSo    0,38   4,59   125    10   Gagnef-Djura (Israels, B. 2007)
Grangard    0,38   4,53   125    19   Grangärde, Dalarna  Axelson (2009) PISY
TrysilPI    0,37   4,41   125     2   Tørberget, Trysil, Norway, T. Axelson 2017, PISY
FlodaSn0    0,36   4,22   125     9   Floda sn, Dalarna T. A 2006? (annat än swed305, hårt sovrat)
```

Den återstående provtagna av de blockbilade, C14, är dock oproblematisk:

```
Cybis CDendro, Algorithm: P2YrsL: Proportion of last two years growth LIMITED (2,0,T,1,2,6)
Correlations between best available references and 20AB05.pos
dated to 1803 with corr >= 0,45 and with overlap >= 172
Results sorted according to decreasing correlation coefficient values.
                    T-  Over  Skel
            Corr   Test   lap  Chi2
all...      0,57   8,95   172    24   based on 6 members
swed305     0,57   8,98   172    24   Björbo, Dalarna, T. Axelson, PISY, 300m
BjorboGr    0,56   8,75   172    20   Björbo+Grangärde (=Swed305+material från grangärde), PISY, T. Axelson
SodraDal    0,52   7,87   172    23   Dalarna söder om Siljan. Sammansatt. (Floda, Grangärde, Gagnef, Svärds
Kungsber    0,47   6,99   172    20   Kungsberg-Järbo-Lumsheden, västra Gästrikland (Jan-Olov Språng) PISY
SolorNor    0,47   6,88   172    25   Solør, sydöstra. Norge (P. Eidem, digitaliserat av Arne Andersson), PI
GagnefSo    0,45   6,57   172    22   Gagnef-Djura (Israels, B. 2007)
```

De sentida ger också delvis dåliga värden:

```
Cybis CDendro, Algorithm: P2YrsL: Proportion of last two years growth LIMITED (2,0,T,1,2,6)
Correlations between samples in 20AB.fil and
SodraDal dated to 2005 with corr >= 0,31 and with overlap >= 76
Results sorted according to decreasing correlation coefficient values.
                  T-  Over  Skel
          Corr   Test   lap  Chi2
all...    0,38   6,30   244    22   based on 4 members
20AB13    0,61   7,46    97    13   1767-1864  följare längs dörröppningens insida
20AB11    0,49   4,78    76    13   1765-1841  C2, +>35
20AB10    0,43   6,16   169    14   1728-1897  A6 - ytterstaotydliga ringar. viss blånad
20AB12    0,31   4,40   183     7   1653-1836  C3/+>30
```

Mätdata (ringbredder)

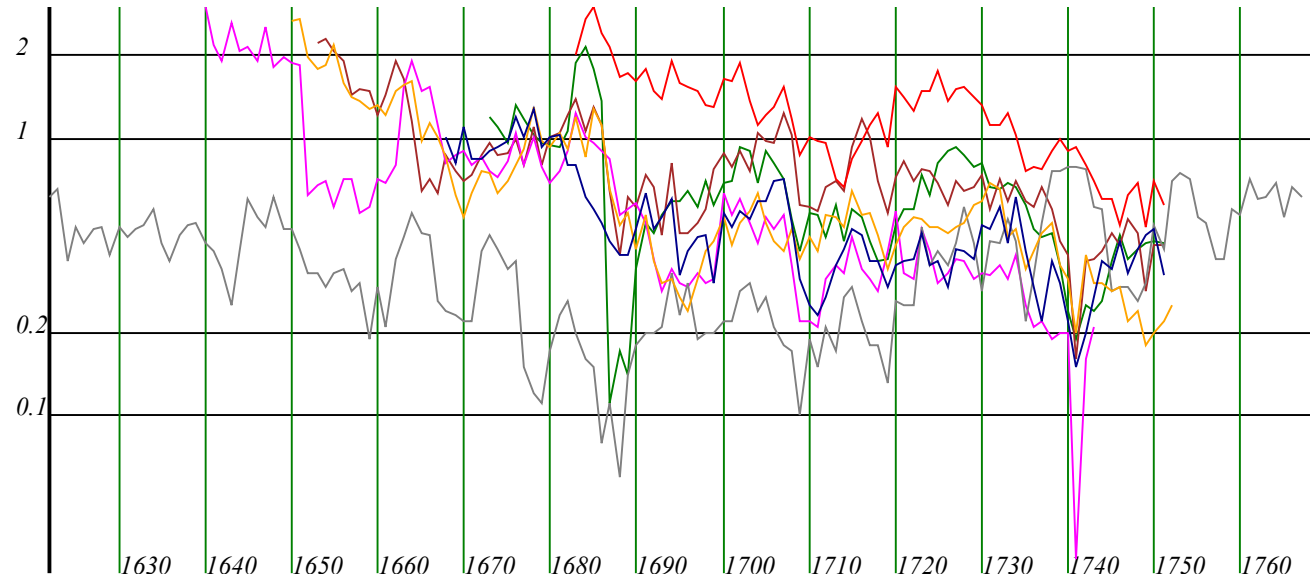


```
20AB   1 liten lada, fd härbre, Heo, Floda sn                PISY
20AB   2 Sweden       Pinus sylvestris    220                    1640 1767
20AB   3 T. Axelson
```

——— *20AB02, 1640–1743, D7, vittrad yta*
——— *20AB01, 1653–1751, D6*
——— *20AB09, 1668–1751, A9, yta osäker*
——— *20AB00, 1673–1751, D5 (ytan vittrad)*
——— *20AB07, 1683–1751, C17*
——— *20AB06, 1650–1752, C15 (RM)*
——— *20AB03, 1622–1767, D10 +>2 vittrrad yta*

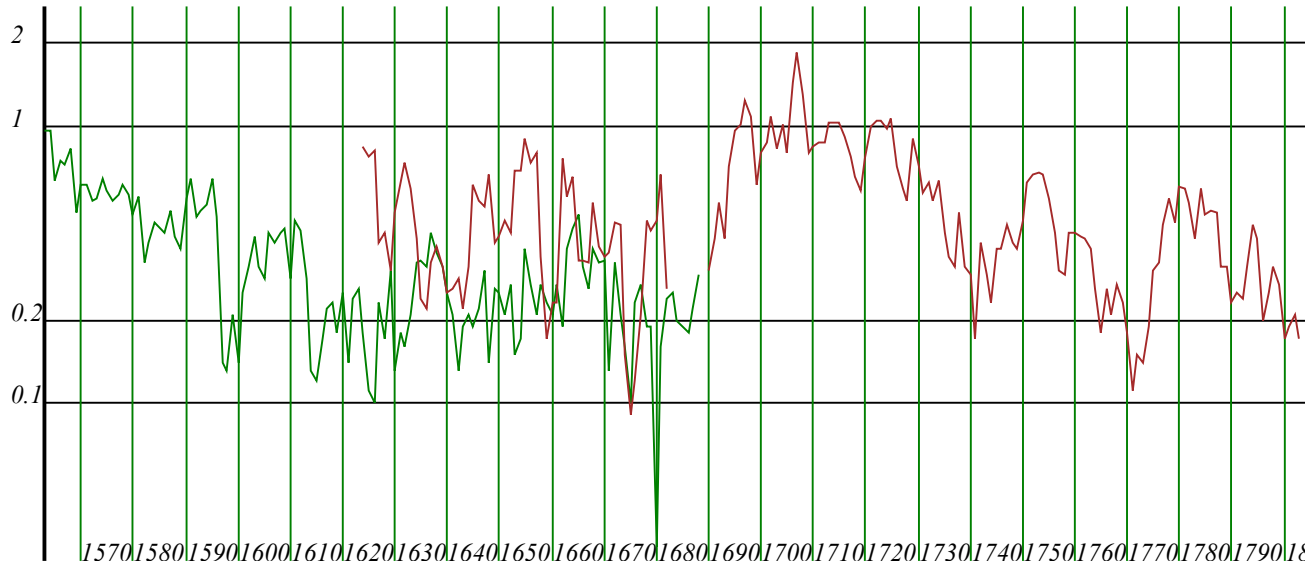


```
20AB   1 liten lada, fd härbre, Heo, Floda sn                PISY
20AB   2 Sweden       Pinus sylvestris    220                    1563 1803
20AB   3 T. Axelson
```

——— *20AB04_, 1563–1688, D12. blockhuggen m gavellofsturtag, splint murken +>80 omätta. torrtall.*
——— *20AB05, 1624–1803, C14 (blockbilad)*

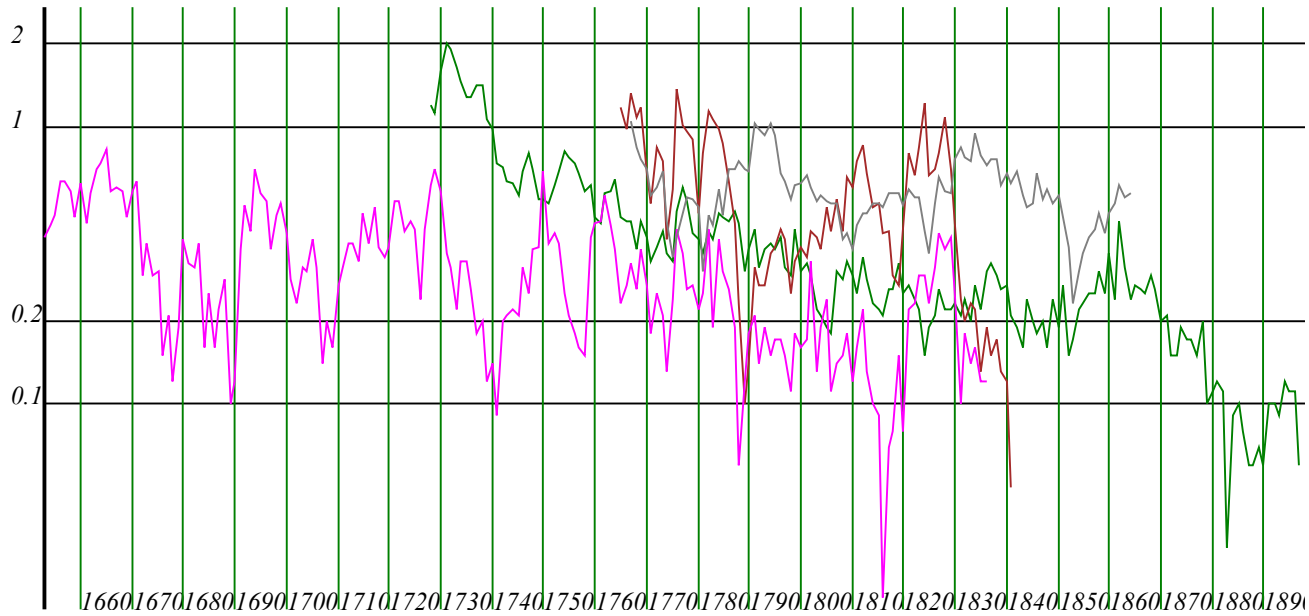


```
20AB   1 liten lada, fd härbre, Heo, Floda sn                PISY
20AB   2 Sweden       Pinus sylvestris    220                    1653 1897
20AB   3 T. Axelson
```

——— *20AB12, 1653–1836, C3 +>30*
——— *20AB11, 1765–1841, C2, +>35*
——— *20AB13, 1767–1864, följare längs dörröppningens insida*
——— *20AB10, 1728–1897, A6 - ytterstaotydliga ringar. viss blånad*